

TÜRKİYE’DE ÇALIŞAN KADINLARIN ÇOCUK BAKIM TERCİHLERİ

Hülya KAKICI *
Yrd.Doç.Dr. Hamdi EMEÇ **
Prof.Dr.Şenay ÜÇDOĞRUK**

Bu makale 05.10.2006 tarihinde alınmış hakem kontrolü sonrasında yayını uygun bulunmuştur.

Abstract

Child care industry has progressively become more important in recent years as a result of increase in participation of mothers having young children in labour market. As child care industry expands, public opinion pays attention to the factors such as quality, cost, usefulness . Therefore, the role of the state and family is important on providing child care (Blau ve Robins,1988: 374). With gradually increasing concern to child care, until now, there have been several studies about working mothers’ having young children care in the world. Some of these studies have been done by Heckman (1974), Connely (1992), Kimmel (1995), Powel (1997, 1998) and Averett, Peters and Waldman (1997). Some part of studies on child care literature has considered women decision on women labour supply and child care preference as United. Some of these studies are Blau and Robins (1988), Michalopoulos, Robins and Garfinkel (1992), Ribar (1992,1995), Kimmel (1995,1998), Clewend, Gunderson and Hyatt (1996). The aim of this study is, by using raw data of 1998 Turkish Population and Health Search survey of Hacattepe Institute of Population Studies, estimating the factors which affect child care preference of married working women having children being five years old and younger with multinomial logit model and making political interpretation.

Keywords: Child care preferences, working women, child care preferences of working women, multinomial logit model.

Jel Classification: J13, C13

Özet

Çocuk bakımı endüstrisi, son yıllarda küçük çocuk sahibi olan annelerin iş gücüne artan katılımlarının bir sonucu olarak hızla büyümüştür. Çocuk bakımı endüstrisi büyüdükçe, kamunun dikkati kalite, maliyet, yararlılık gibi faktörlere çevrilmektedir. Bu nedenle çocuk bakımının sağlanmasında devletin ve ailenin rolü önem taşımaktadır (Blau ve Robins,1988: 374). Çocuk bakımına artan bu ilgiyle beraber, dünyada bugüne kadar küçük çocuklu annelerin çalışarak çocuk bakımı yaptırılmalarıyla ilgili çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bunlardan bazıları Heckman (1974), Connely (1992), Kimmel (1995), Powel (1997, 1998) ve Averett, Peters ve Waldman (1997) sayılabilir. Çocuk bakımı literatüründeki çalışmaların bir bölümü ise kadının işgücü arzı ile çocuk bakımı tercihi kararlarını birleşik tahmin etmiştir. Bu çalışmalardan bazıları, Blau ve Robins (1988), Michalopoulos, Robins ve Garfinkel (1992), Ribar (1992,1995), Kimmel (1995,1998), Clewend, Gunderson ve Hyatt (1996)’dır. Bu çalışmanın amacı, Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü’nün 1998 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA–1998) anketi ham verilerini kullanarak, Türkiye genelinde, 5 yaş ve altı çocuk sahibi olan evlenmiş çalışan kadınların çocuk bakım tercihlerini etkileyen faktörleri multinomial logit model ile tahmin etmek ve politik yorumlarda bulunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk bakım tercihleri, çalışan kadınlar, çalışan kadınların çocuk bakım tercihleri, multinomial logit model.

Jel Sınıflaması: J13, C13

* *Adres:* Viking Kağıt ve Selüloz A.Ş. Aliğa/İZMİR

E-Mail: hulyakakici@net.com

** *Adres:* Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

E-Mail: hamdi.emec@deu.edu.tr / s.ucdogruk@deu.edu.tr

1. Giriş

İnsanlığın varolduğu dönemlerden günümüze kadar hemen hemen her dönemde kadınlar, gerek ulusal, gerekse dünya genelinde nüfusun yarısını oluşturmuşlardır. Dolayısıyla tarihin her döneminde ekonomik ve toplumsal yaşamın bir yanını erkekler bir yanını da kadınlar temsil etmişlerdir. Buna koşut kadınların ekonomik, üretim ve düzenleme etkinliklerine katılımı da insanlık tarihi kadar eskilere dayanmaktadır. Kadınların toplumsal ve ekonomik yaşama katılımları ev içinde olduğu kadar ev dışındaki alanlarda da varolmuştur ve halen sürmektedir. Ancak kadınların ekonomik yaşama katılımları ile toplumsal ve ekonomik kalkınmadan yararlanma biçimleri ve ölçüleri doğru orantılı değildir. Her ne kadar kadınların toplumsal ve ekonomik kalkınmadan yararlanma durumları ülkelerin gelişmişlik ve azgelişmişlik düzeyleri ile ilişkilendirilebilirse de genel anlamda bütün toplumlarda erkeklerin gerisine düştükleri, aynı işte çalışmalarına karşın, aynı ücreti alamadıkları, daha az istihdam edildikleri ve daha düşük ücretle çalıştırıldıkları bilinen bir gerçektir.¹

Kadınları çalışma yaşamının dışına iten etkenlerin başında ülkemizde de hakim olan ataerkil toplum düzeninin varlığı, erkek egemen kültüre dayalı her alandaki cinsiyet ayrımcılığı, kadınların eğitim olanaklarından daha az yararlandırılmaları nedeni ile eğitim düzeylerinin düşük olması ve erkeklerle arasındaki fizyolojik farklılıklar gelmektedir. Erkek fizyolojik olarak daha güçlü olduğundan gebelik ve çocuk bakımı gibi işlevleri üstlenmediği için evden ve çocuklardan uzakta, ya da kadının yapamayacağı işlerde daha çok çalışabilir. Kadın ise çocukların sürekli bakımını karşılamada, bunun yanında “ev ekonomisi” çalışmalarını yürütmede daha etkindir. (Ozankaya, 1986: 282).

Gelişmiş toplumlarda çocuk bakımı ve ev işlerinin yürütülmesi eşlerin ortak görevi olarak algılanırken, ülkemizde hala “yuvayı dişi kuş yapar” bakış açısı hakimdir. Özellikle ekonomik yetersizlik nedeniyle iş hayatına atılan kadınlarımızın hem ev kadını olarak, hem anne olarak karşılaştığı sorunlar beraberinde, olumsuz iş koşullarının ve toplumsal baskıların üzerlerinde bıraktığı olumsuz etkiler, geleneksel toplum yapımız içinde çalışan kadının çok yönlü sorumluluklar ve sorunlar altında kalmasına yol açmaktadır. (Aytaç, 1999). Kadının küçük bir çocuğa bakarken aynı anda işgücü piyasasında yer alması neredeyse imkânsızdır. Dolayısıyla anne çalışıyorsa, o işteyken çocuğuna bir başkasının bakması gerekir. Gelişmiş toplumlarda çocuk bakımı ve eğitimi ile ilgili kurumların yaygın oluşu annenin bu sorununu önemli ölçüde azaltmaktadır. Ancak ülkemizde özel ya da kamuya ait bu kurumlar yetersiz olduğu için

¹ <http://public.cumhuriyet.edu.tr/~mazlum/kadınemegi.htm>

çalışan anneler doğumdan sonra ya çalışma hayatına son vermekte ya da çocuk bakımlarını genelde diğer aile fertleri, komşu, akraba gibi üçüncü şahıslar aracılığı ile sağlamaktadır.

Dünyanın birçok ülkesinde kadının işgücü piyasasına katılımı ve çocuk bakımı ile ilgili sayısız araştırma yapılmıştır. Özellikle, 1960’lardan 1980’lere doğru kadınların işgücü piyasasına katılımındaki hızlı artış ile -ve özellikle küçük çocuklu annelerin işgücüne katılımındaki artış-, sosyal bilimlerde çocuk bakımı tercihleri ve bunları etkileyen faktörleri araştırma isteği doğurmuştur. Bu nedenle araştırmada amacımız işgücü piyasasındaki annenin çocuk bakım tercihlerini etkileyen faktörleri araştırmaktır.

2. Çocuk Bakımı Tercihini Etkileyen Etmenler

Çocuk bakımı, çalışan bir ebeveyn tarafından bir çocuğun bakımı için kullanılan ve kendi kendine bakımı da içeren bir düzenlemedir (Robins, 1978: 83). Çocuk bakımı, bir çocuğun gelişimi için doğrudan girdiler **sağlar**. (Johansen, Leibowitz ve Waite, 1996:760). Ebeveynler tarafından belirlenen çocuk bakımı tercihinin etkileyen birçok faktör vardır. Genel olarak, çocuk bakım tercihinin etkileyen etmenleri, çocuk bakımı düzenlemesi ile ilgili özellikler ve hanehalkı ile ilgili özellikler olmak üzere iki gruba ayırmak mümkündür: Çocuk bakım düzenlemesi ile ilgili olarak çocuk bakımı tercihinin belirleyen en önemli iki faktör fiyat ve kalitedir. **1. Fiyat:** Çocuk bakım düzenlemesinin maliyeti, çocuk bakımı tercihinin belirleyen en önemli etmendir. Bugüne kadar bu konuyla ilgili yapılan çoğu araştırmada çocuk bakım tercihinin çocuk bakım fiyatına olan duyarlılığı belirlenmeye çalışılmıştır ve çocuk bakım maliyetinin çocuk bakım tercihinde negatif bir etkisi olduğu bulunmuştur (Blau ve Robins, 1988; Hoffert ve Wissoker, 1990; Robins ve Spiegelman, 1979; Powell, 2002; Moore, 1982). Ancak Hacettepe Üniversitesi verileri ile yaptığımız bu çalışmada fiyat değişkeni ne yazık ki bulunmamaktadır. Türkiye’de bu konuda yapılan çalışmalar da yok denecek kadar azdır. **2. Kalite:** Çocuğun sosyal, bedensel, psikolojik ve eğitim ile ilgili gelişimi kısmen de olsa çocuk bakım deneyimlerine dayanır. Günlük bakım kalitesi ve çocuk gelişimi üzerine yapılan araştırmalar (Bradbard ve Endsley, 1978; Phillips, 1987; Ruopp, Travers, Glantz ve Coelen, 1979), günlük bakım merkezlerinin hem ailenin verdiği hem de evde eğitim programı sağlayan bakımdan daha uygun olduğunu ortaya koymuştur (Johansen, Leibowitz ve Waite, 1996: 760). Çocuk bakım tercihi modelinde, ebeveynlerin belirli bir bütçe kısıtı altında, en yüksek kaliteyi sağlayan düzenlemeyi araştıracağı varsayılır. Hoffert ve Wissoker (1990) ve Yaeger (1979) çalışmalarında sadece eleman ya da çalışan sayısı olmak

üzere kalitenin tek bir belirleyicisini kullanmışlardır.**3. Hanehalkı ile İlgili Özellikler:** Çocuk bakım tercihini belirleyen hanehalkı ile ilgili özellikler; hanehalkı yapısı, hanehalkı kaynakları ve zevk ve tercihler olarak toplanabilir. Çocuk bakım tercihini etkileyen ve araştırmacılar tarafından da ölçülen hanehalkı yapısı özellikleri; ailenin tek ebeveynli bir aile olup olmaması, çocuk sayısı, belli bir yaşın altındaki çocuk sayısı, çocuğun yaşı, ebeveynlerin eğitim durumu, ailede büyükanne ve büyükbaba gibi çocuğa bakabilecek başka bir yetişkinin olması, akrabaların uzaklığı şeklinde sıralanabilir.

Bu özelliklerin bazıları, özellikle de eğitim seviyesi, araştırmacılar tarafından hanehalkının tercihleri için vekil olarak kullanılmıştır. Blau ve Robins (1988) ve Duncan ve Hill (1975) eğitimi çocuk bakımı kalitesi için bir vekil olarak kullanırken, Cain ve Hoffert (1989), Floge (1985) ve Leibowitz, Waite ve Witsberger (1988) bir zevk ya da tercih göstergesi olarak görmüşlerdir. Kavramsal belirsizliğe rağmen, annenin eğitim seviyesi bakım tercihinde pozitif bir etki oluşturmaktadır (Duncan ve Hill, 1975; Floge, 1985; Hoffert ve Wissoker, 1990; Leibowitz, Waite ve Witsberger, 1988; Yaeger, 1979). **4. Hanehalkı Kaynakları:** Çocuk bakımına ilişkin kararın genelde anne tarafından verilmesi olasıdır. Annenin kendi çalışma saati üzerindeki kontrolü daha büyük olduğundan çocuk bakım kararını verirken kendi kazancını diğer aile gelirinden farklı bir şekilde değerlendirebilir. Dolayısıyla, çocuk bakım tercihi analizinde, annenin kazancı ile diğer hanehalkı gelirini ayırmak faydalıdır. Her çocuk bakım servisi için fiyatın sabit tutulduğu varsayılırsa, annenin ve diğer hanehalkı kazancının, ücretli bakımın genelde ücretli olmayan bakımdan daha kaliteli olmasından dolayı, ücretli bakım ile pozitif ilişkisi olduğu varsayımı yapılabilir.

3. Çocuk Bakımında Devlet Politikalarının Önemi

Ebeveynlerin iş gücüne katılım davranışı, kaçınılmaz bir şekilde çocuk bakımının kalitesine ve maddi açıdan satın alınabilirliğine bağlıdır. Özellikle anneler için, yetersiz çocuk bakımı seçenekleri iş gücüne katılım için güçlü bir engel olabilir (Kimmel, 1992:1). Kadının iş gücüne katılımında önemli bir faktör olan çocuk bakımı konusu dünya üzerinde sosyal politikacıların da ilgisini çekmiştir. Gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkede, devlet çocuk bakımı maliyetlerini karşılamaya yardım ederek annenin iş gücüne katılmasını teşvik etmek amacıyla çeşitli politikalar uygulamaktadır. Özellikle Amerika ve Kanada'da son yıllarda farklı politikalar görülmektedir. A.B.D.'de son 20 yıldır, birçoğu düşük gelirli ailelerdeki

kadınları hedef alan ve çocuk bakımı maliyetlerini karşılamaya yardım etmek için tasarlanmış federal politikalarda önemli bir artış görülmektedir.

Türkiye’de ise, devletin çocuk bakımı ile ilgili olarak herhangi bir sübvansiyon uygulaması söz konusu değildir. Kadınların çalışma yaşamları doğumla birlikte kesintiye uğrayabilmektedir. Bu kesintiyi göze almak istemeyen kadınlar sosyal yaşamlarında bir ikilem yaşamakta, çocuğuna bakmak ve çalışmak arasında bir tercih yapmak zorunda kalmaktadırlar. Birçok kadın çocuk bakımı maliyetleri dolayısıyla, çocuğuna ücretli bakım sağlayıp ek bir harcama yapmak yerine, doğumla birlikte çalışmayı bırakıp çocuğuna kendisi bakmayı tercih etmektedir. Türkiye’de devletin çocuk bakımı maliyetlerine ilişkin yapacağı desteğin çalışan kadın oranının artmasında önemli bir etkisi olacağı açıktır.

4. Çalışan Kadın ve Çocuk Bakım Modeli

Bu bölümde ele alınan teorik model, tüketici talebine ve zaman ayırmaya ilişkin neoklasik teoriye dayalı olup, Blau ve Robins (1988)’tarafından da kullanılan bir yaklaşımdır. Model, sürekli bakıma ihtiyacı olan küçük çocuk sahibi ve hem annenin hem de diğer aile fertlerinin potansiyel bir çocuk bakım sağlayıcısı olarak yer aldığı aileler için tasarlanmıştır. Ücretli bakıcı, kreş ve anaokulu gibi ücretli çocuk bakımı dışında diğer aile fertleri, komşu, akraba ve arkadaş gibi kişiler tarafından sağlanan çocuk bakımını ücretli olmayan çocuk bakım olarak adlandırırsak, her ailede potansiyel bir ücretli olmayan çocuk bakım kaynağının olduğu varsayımını yapabiliriz. Genelde deneysel analizler eşi olan evli kadınlar olduğundan, bir ilke olarak koca her ailede potansiyel bir çocuk bakımı sağlayıcısıdır. Çoğu koca aslında karısı çalışırken çocuk bakımı sağlar, ancak kocanın tam zamanlı çalıştığı varsayılsa dahi her aile için düşük ya da sıfır maliyetli başka bir ücretli olmayan çocuk bakımı kaynağı imkânı vardır (Blau ve Robins, 1988: 375). Çocuk bakım tercihinin ekonomik modeli, aile üyelerinin mal ve hizmetleri tüketirken toplam faydasını maksimize etmeye çalışacağı varsayımına dayanır. Hanehalkı,

$$U = U(L_M, L_O, C, Q)$$

fayda fonksiyonunu maksimum yapmaya çalışır. Burada, L_M ; annenin boş zamanı, L_O ; diğer potansiyel çocuk bakımı sağlayıcılarının boş zamanı, C ; birleşik tüketim malları ve Q ; her saat için ortalama çocuk bakımı kalitesidir. Modeli sadeleştirmek için, ailedeki tüm çocukların eşit kalitede bakım aldığı ve çocuk sayısının, N sayıda olduğu varsayılmaktadır. Çocuk bakımının anne, resmi olmayan çocuk bakımı sağlayıcıları ve ücretli çocuk bakımı

olmak üzere üç kaynağı bulunmaktadır. Anne tarafından sağlanan çocuk bakımının, annenin boş zamanının birleşik bir ürünü olduğu varsayılır. Dolayısıyla L_M , anne tarafından sağlanan çocuk bakımı saatidir ve annenin çalıştığı her saat için başka bir kişi tarafından bakım gerekir. Bu sadeleştirici bir varsayım olup annenin temel çocuk bakımı sağlayıcısı olarak görüldüğü uygulamalar ile tutarlıdır. (Blau ve Robins, 1988: 375).

Bugüne kadar annenin iş gücüne katılımı ve çocuk bakımı ile ilgili yapılan çalışmalarda, annenin iş gücüne katılımının modellenmesinde genel olarak probit model kullanılmıştır. Bu modellerde kullanılan anahtar değişkenler annenin maaş oranı ve çocuk bakımı maliyetidir. Bu iki değişken de sadece çalışan anneler için gözlemlenebildiği için, çalışan anneler ve ücretli çocuk bakımı kullanan anneler için kurulan regresyon modellerinden elde edilen tahmin değerleri çalışmayan anneler için kullanılmış ve toplam verinin bir alt kümesine dayalı olan bu denklemlerden kaynaklanabilecek potansiyel örnek seçimi yanlılığı için düzeltmeler yapılmıştır. (Anderson ve Levine, 2002: 421).

Annenin çalışma saati, H , annenin maaşı, çocuk bakımı maliyeti ile gözlenen ve gözlenemeyen değişkenlerin bir fonksiyonu olarak ifade edilebilir.²

$$H = h(W_M, P_Q, A, \varepsilon_h)$$

Burada, A ; hanehalkı ve bölgesel özellikler ile annenin diğer özelliklerini içeren bir vektörü, ε_h ise gözlenemeyen belirleyicileri gösterir.

5. Veriler ve İzlenen Yöntem

Bu çalışmada kullanılan verilerin temel kaynağı, Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü'nün her beş yılda bir yaptığı araştırmalardan ikincisi olan 1998 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA-1998) anketinden elde edilen verileridir. TNSA-1998, 8059 hanehalkı ve 15-49 yaşları arasında 8576 evlenmiş kadın görüşmesini kapsayan ulusal düzeyde temsiliyete sahip bir araştırmadır. TNSA-1998'in temel amacı, doğurganlık düzeyleri ve doğurganlıktaki değişimler, bebek ve çocuk ölümlülüğü, aile planlaması, anne ve çocuk sağlığı ile beslenme konularında güncel ve güvenilir bilgi üretmektir. TNSA-1998'in örnekleme ülke genelinde, kırsal ve kentsel yerleşim yerleri ve beş coğrafi bölge düzeyinde analiz yapmaya izin verecek şekilde tasarlanmıştır. Bu çalışmanın amacı, Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü'nün 1998 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA-1998) anketi ham verilerini kullanarak, Türkiye

² Ancak çalışmamızda kadının çalışma saati yerine sırasıyla işteki durumu ve çalışma zamanı bağımlı değişken olarak ele alınmıştır.

genelinde, 5 yaş ve altı çocuk sahibi olan evlenmiş ve çalışan kadınların çocuk bakım tercihlerini etkileyen faktörleri multinomial logit model ile tahmin etmek ve yorumlamaktır.

Kadının geliri ile çocuk bakımı ücretleri hem kadının çalışmasını hem de çocuk bakım tercihlerini etkileyen en önemli faktörlerdir. Bu güne kadar bu konuyla ilgili yapılan çalışmalarda kadının maaşı arttıkça işgücüne katılımının arttığı, çocuk bakımı maliyeti arttıkça işgücüne katılımının azaldığı gözlemlenmiştir. Ancak TNSA–1998 anketinde çocuk bakımı maliyetleri yer almadığı için bu değişken analizlerde kullanılamamıştır. Bunun yanında ankette “çalışmanız karşılığında genellikle ne kadar kazanıyorsunuz?” sorusuna 768 kadından sadece 338 kadın net bir yanıt vermiştir. Buna sebep olarak da veri setindeki kadınların yaklaşık %50’sinin ücretsiz aile işçisi olarak çalışması gösterilebilir. Dolayısıyla analizlerde kadının geliri doğru bilgileri yansıtmaması nedeniyle kullanılamamıştır. Ancak “ailenin esas gelir kaynağı nereden gelmektedir?” sorusuna verilen yanıtlar, gelir yerine alet değişkeni olarak kullanılmıştır. Bunun yanı sıra kadının eğitim durumu da çocuk bakım tercihinde önemli bir değişken olarak kendini göstermektedir. Heckman’a göre eğitim düzeyi yükseldikçe kadının daha çok gelir elde ettiğini de teorik yapı söylemektedir. Tüm bunlar bir araya getirildiğinde söz konusu değişkenler modellerde alet değişkeni olarak yer almaktadır.

6. Değişkenler

Çocuk bakım tercihi ile ilgili modellerde bağımlı değişken olarak çocuk bakım tercihi kadının çocuğuna kendisi, diğer aile fertleri, komşu-akraba bakıyor ve ücretli bakım yaptırıyor olarak dört farklı kategoride ele alınmıştır. İkinci senaryo olarak kadının çalışma durumuyla ilgili kurulan modellerde, ilk olarak kadının çalışma zamanı -tüm yıl, mevsimlik, arada bir – şeklinde alınmıştır. Daha sonra bu kez kadının işteki durumu bağımlı değişkeni olarak ele alınmıştır. İşteki durumuna bağlı olarak kadın kendi hesabına, devlet sektörü, özel sektör ve ücretsiz aile işçisi olarak çalışıyor olabilir. Kurulan modellerde bağımsız değişkenleri kadının demografik özellikleri, hane halkı özellikleri ve çocuk bakımı özellikleri olarak üç başlık altında toplayabiliriz. Yaş ve eğitim değişkeni bazı modellerde kesikli bazılarında ise sürekli alınmıştır. Bu iki değişken dışındaki tüm değişkenler kesikli olarak kullanılmıştır. Her bir kesikli değişken ve ya onun alt kategorileri için 0 ve 1 gibi iki değer alabilen kukla değişkenler tanımlanmıştır.

7. Tanımlayıcı İstatistikler

Tablo 1’de çocuk bakımı değişkeni incelendiğinde; 5 yaş ve altı çocuk sahibi olan evlenmiş ve çalışan 768 kadından; %36’sı çocuğuna kendi , %13’ü diğer aile fertlerine, yaklaşık %41’i komşu ve akrabalarına, %10’u çocuğuna ücretli bakımda bulunmaktadır. Ücretli bakım sağlayanlar, ücretli bakıcı tutanlar ile çocuğunu kreş ve anaokuluna gönderen anneleri içermektedir. Çalışmada kadının yaş ortalaması 29’dur. Kadının yaşı daha detaylı incelendiğinde %29’unun 15 ila 24, %56’sının 25 ila 34, %20’sinin de 35 yaş ve üzerinde olduğu görülmektedir. Eğitim durumuna bakıldığında %19’u hiç eğitim almayanlar ve diplomasız okur-yazarlar, % 57’si ilkokul mezunu olanlar, %14’ü ortaokul ve lise mezunu olanlar ve %10’u da daha yüksek düzeyde eğitim alanlardan oluşmaktadır. Yerleşim tipi ele alındığında; kadınların %49’u kırsal ve %51’i kentsel yerleşim yerinde yaşamaktadır. Yerleşim yeri daha detaylı olarak incelendiğinde; yaklaşık %9’u başkent ve büyük şehirde, %24’ü şehirde, yaklaşık %16’sı kasabada ve %51’i de köyde ikamet etmektedir. Kadının işteki pozisyonu incelendiğinde; yaklaşık olarak %23’ü kendi hesabına, %14’ü devlet sektöründe, %13’ü özel sektörde ve %50’si de ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. Çalışma zamanı ele alındığında; %40’ı tüm yıl, %47’si mevsimlik ve %13’ü de arada bir çalışmaktadır. Ailenin esas gelir kaynağına ait dağılımlara bakıldığında; ailelerin yaklaşık %49’unun esas gelir kaynağını kocanın kazancından elde ettikleri görülmektedir. Bu da beklentileri doğrulamaktadır. %27’si kadının kendisinin ve kocanın kazancından, sadece %2’sinin kendisinin kazancından ve %22’sinin ise diğer kazançlardan oluştuğu görülmektedir. Diğer kazanç içinde, kadının kendi ailesi ve kocasının ailesinin geliri ile kocasının emekli maaşı yer almaktadır.

8. Uygulama

Aşağıda sırasıyla çocuk bakım tercihinin ait ekonometrik model sonuçları anlatılacaktır. Çocuk bakım tercihinin bağımlı değişken olduğu bu modellerde dört kategori mevcuttur. Bunlar sırasıyla kadının çocuğuna kendisinin, diğer aile fertlerinin, komşu ve akrabaların baktığı ve ücretli bakım yaptırdığı durumlardır. Bu kategorilerden bir tanesi temel sınıf olarak ayrılmıştır. Bu da komşu ve akrabaların bakma durumudur. Tablo 2, çocuk bakım tercihi için multinomial logit tahmin sonuçlarını vermektedir. Burada çocuk bakım tercihlerine göre her kategorinin altında katsayı tahminleri ve rölatif risk oranları (RRR) ve ikinci sütunda z istatistiği ile olasılık değerleri bulunmaktadır. Modeller RRR üzerinden yorumlanacaktır. Tablo 2 ve Model 1 şu şekilde yorumlanabilir: İlk kategori kadının çocuğuna kendisinin

bakma durumudur. Buna göre 15–24 yaşındakilerin 25–34 yaş arasındakilere göre çocuğuna kendisinin bakması daha az iken, 35 yaş ve üzerindeki kadınların çocuğuna kendisinin bakması yaklaşık iki misli daha fazladır. Bunu nedeni olarak genç yaşta kadının deneyimsiz olması nedeniyle çocuğuna bakması için daha çok yardımcıya ihtiyaç duymasındadır. Buradaki yardımcı da yakınlarıdır. Katsayı tahminlerinin de anlamlı olduğu görülmektedir. Kadının eğitim düzeyinin ve yerleşim yerinin, çocuğuna kendisi bakması üzerinde istatistiksel bir etkinin olmadığı ortaya çıkmaktadır. Ailenin gelir kaynağı çocuğun bakımı üzerindeki en önemli faktörlerden biridir. Kocanın kazancı istatistiksel olarak anlamlı olup, diğerlerinin anlamsız olması teorik beklentileri sağlamaktadır. Yani ailesinin esas gelir kaynağı kocasının kazancı olan kadınların çocuklarına kendisinin bakma olasılığı, kadının kendi ailesi ve kocasının ailesinin geliri ile kocasının emekli maaşı olan kadınlara göre 1,5 kat daha fazladır. Kadının işteki durumuna bakıldığında, devlet sektöründe ve özel sektörde çalışanlar istatistiksel olarak anlamsız, kendi hesabına çalışanlar ise anlamlıdır. Kendi hesabına çalışanlar, ücretsiz aile işçisi olarak çalışanlara göre çocuklarına yaklaşık 9 kat daha fazla kendisi bakmaktadır.

İkinci kategori ise çocuğa “diğer aile fertleri bakıyor” kategorisidir. Yine kadının yaşı istatistiksel olarak anlamlıdır. 15 ile 24 yaş arasındaki kadınların çocuklarına diğer aile fertlerine baktırma olasılığı 25 ile 34 yaş arasındaki kadınlara göre daha az iken, 35 yaş ve üzerinde olan kadınlar çocuklarını 25 ile 34 yaş arasındaki kadınlara göre 4,5 kat daha fazla diğer aile fertlerine baktırmaktadır. Bu kategoride eğitim durumu incelendiğinde hiç eğitim almayanlar ve diplomasız okur-yazarlar ile ilköğretim mezunu olanlar istatistiksel olarak anlamlı, daha yüksek eğitim alanlar ise anlamsızdır. Ortaokul-lise mezunu olan kadınlara göre, hiç eğitim almayan ve diplomasız okur-yazar kadınlar çocuklarına yaklaşık 32 kat daha fazla, ilköğretim mezunu olan kadınlar ise yaklaşık 11 kat daha fazla diğer aile fertlerine baktırmaktadır. Ailenin esas gelir kaynağı incelendiğinde kocasının kazancı ile kendisinin ve kocanın kazancı istatistiksel olarak anlamlı, kendisinin kazancı anlamsızdır. Bu da teorik tutarlılığı göstermektedir. Doğal olarak kadının kazancı olsaydı ücretli bakım yaptırmayı düşünürdü. Ailesinin esas gelir kaynağı kocasının kazancı olan kadınların çocuklarına ailesinin esas gelir kaynağı kadının kendi ailesi ve kocasının ailesinin geliri ile kocasının emekli maaşı olan kadınlara göre yaklaşık 3 kat, kendisinin ve kocanın kazancı olan kadınlarınkine ise 2,7 kat daha fazla diğer aile fertleri bakmaktadır. Kadının işteki durumu incelendiğinde devlet sektöründe ve kendi hesabına çalışanların katsayı tahminleri istatistiksel olarak anlamlı, özel sektörde çalışanlarınki ise anlamsızdır. Devlet sektöründe çalışanların

ücretsiz aile işçisi olarak çalışanlar göre çocuklarını diğer aile fertlerine baktırma olasılığı yaklaşık 10 kat, kendi hesabına çalışanların ise yaklaşık 2 kat daha fazladır.

“Ücretli bakım” kategorisine bakıldığında da yaş gruplarının istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. 15 ila 24 yaş arasındaki kadınların çocuklarına ücretli bakım sağlama olasılığı 25 ila 34 yaş arasındaki kadınların çocuklarına ücretli bakım sağlaması daha az iken, 35 yaş ve üzerinde olan kadınlar 2,4 kat daha fazla ücretli bakımı tercih etmektedir. Eğitim durumunda ilkokul mezunu olanlar ile daha yüksek eğitim alanlar istatistiksel olarak anlamlı, hiç eğitim almayan ve diplomasız okur-yazarlar ise anlamsızdır. Örneğin daha yüksek eğitim alanlar ortaokul-lise mezunu olanlara göre 2 kat daha fazla ücretli bakımı tercih etmektedir. Dolayısıyla eğitim seviyesi arttıkça ücretli bakımı tercih etme olasılığı da artmaktadır ki bu da teorik beklentiyi karşılamaktadır. Yerleşim tipine bakıldığında kentsel yerleşim yerinde oturan kadınlara ait katsayı tahminleri istatistiksel olarak anlamlıdır ve söz konusu yörede yaşayan kadınlar, ücretli bakımı kırsal yörede yapan kadınlara göre 3 kat daha fazla tercih etmektedir. Bu da teorik beklentiyi karşılamaktadır. Ailenin esas gelir kaynağı incelendiğinde, kocanın kazancı ile kendisinin ve kocanın kazancına ait katsayı tahminleri istatistiksel olarak anlamsız, kendisinin kazancı ise anlamlıdır. Ailesinin esas gelir kaynağı kendi kazancı olanlar, kazancı kadının kendi ailesi ve kocasının ailesinin geliri ile kocasının emekli maaşı olan kadınlara göre yaklaşık 10 kat daha fazla ücretli bakımı tercih etmektedir. Burada dikkat çeken nokta ücretli bakım yaptıran kadın kendi kazancı olan işgücü piyasasındaki kadındır. Son olarak kadının işteki durumuna bakıldığında devlet sektöründe ve özel sektörde çalışanlar istatistiksel olarak anlamlı, kendi hesabına çalışanlar ise anlamsızdır. Kamu sektöründe çalışanlar ücretsiz aile işçisi olarak çalışanlara göre yaklaşık 7 kat, özel sektörde çalışanlar ise yaklaşık 6 kat daha fazla ücretli bakımı tercih etmektedir.

Tablo 2 ve Model 2, Model 1 ile karşılaştırmalı olarak şu şekilde yorumlanabilir: Bu modelde ilk modelden farklı olarak, çocuk bakımı tercihini etkileyen değişkenlerden “işteki durum” yerine “çalışma zamanı” değişkeninin yer almasıdır. İlk kategori yine kadının çocuğuna kendisinin bakma durumudur. Buna göre yaş değişkenlerinin Model 1’de olduğu gibi katsayı tahminlerinin anlamlı olduğu ve RRR değerlerinin Model 1’de elde edilenlerle çok yakın olduğu görülmektedir. Dolayısıyla yaş değişkeni ile ilgili olarak Model 1’dekiyle benzer yorumlar yapılabilir. Kadının eğitim düzeyi Model 1’den farklı olarak her üç eğitim durumu için de istatistiksel olarak anlamlıdır. Ortaokul-lise mezunu olan kadınlara göre, hiç eğitim almayan ve diplomasız okur-yazar kadınlar çocuklarına yaklaşık 2 kat daha fazla, ilkokul

mezunu olan kadınlar yaklaşık 1,5 kat ve daha yüksek eğitim alanlar ise ancak yaklaşık 0,5 daha az çocuklarına kendisi bakmaktadır. Bu sonuç eğitim seviyesi arttıkça kadının çocuğuna kendisinin bakmadığını göstermektedir. Yerleşim tipi, istatistiksel olarak anlamlı olup kentsel yerleşim yerinde yaşayanlar kırsal yerleşim yerinde yaşayanlara göre çocuklarına yaklaşık 1,7 kat daha fazla kendisi bakmaktadır. Ailenin gelir kaynağında yine kocanın kazancı istatistiksel olarak anlamlı, diğerleri anlamsızdır. Ailesinin esas gelir kaynağı kocasının kazancı olan kadınların çocuklarına kendisinin bakması, ailesinin esas gelir kaynağı kadının kendi ailesi ve kocasının ailesinin geliri ile kocasının emekli maaşı olan kadınlara göre yaklaşık 1,7 kat daha fazladır. Kadının çalışma zamanı da çocuğun bakımı üzerindeki en önemli faktörlerden biridir. Kadının çalışma zamanına bakıldığında, her iki değişken de istatistiksel olarak anlamlıdır. Mevsimsel çalışanlara göre, tüm yıl çalışanlar çocuklarına yaklaşık 1,7 kat daha fazla, arada bir çalışanlar 3 kat daha fazla kendisi bakmaktadır.

İkinci kategori olan çocuğa “diğer aile fertleri bakıyor” kategorisinde kadının yaşı istatistiksel olarak anlamlı olup RRR değerleri yine Model 1’de elde edilenler ile benzerdir. Eğitim durumu incelendiğinde hiç eğitim almayanlar ve diplomasız okur-yazarlar ile ilkokul mezunu olanlar istatistiksel olarak anlamlı, daha yüksek eğitim alanlar ise istatistiksel olarak anlamsızdır. Ortaokul-lise mezunu olan kadınlara göre, hiç eğitim almayan ve diplomasız okur-yazar kadınlar çocuklarına yaklaşık 6 kat daha fazla, ilkokul mezunu olan kadınlar ise yaklaşık 2 kat daha fazla diğer aile fertlerine baktırmaktadır. Yerleşim tipinin, çocuğunu diğer aile fertlerine baktırmasında istatistiksel bir etkinin olmadığı görülmektedir. Ailenin esas gelir kaynağı incelendiğinde Model 1’de olduğu gibi kocasının kazancı ile kendisinin ve kocanın kazancı istatistiksel olarak anlamlı, kendisinin kazancı anlamsızdır. Katsayı tahmini ve RRR değerleri de Model 1 ile tutarlıdır. Kadının çalışma zamanının bu kategoride çocuk bakımı tercihini belirleme de istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir.

“Ücretli bakım” kategorisine bakıldığında da yaş grubundan 35 yaş ve üzeri olanlar istatistiksel olarak anlamlıdır. 35 yaş ve üzerinde olan kadınlar 25 ile 34 yaş arasındaki kadınlara göre yaklaşık 2,3 kat daha fazla ücretli bakımı tercih etmektedir. Eğitim durumunda her üç kategori de istatistiksel olarak anlamlıdır. Ortaokul ve lise mezunlarına göre, hiç eğitim almayanların ve diplomasız okur-yazarların ücretli bakımı tercih etme olasılığı yaklaşık 0,17 kadar daha az, ilkokul mezunu olanların mezunlarının ücretli bakımı tercih etmesi yaklaşık 0,07 kadar daha azdır. Daha yüksek eğitim alanlar ise ortaokul-lise mezunu olanlara göre 2 kat daha fazla ücretli bakımı tercih etmektedir. Bu da teorik beklentiyi karşılamaktadır.

Yerleşim tipine bakıldığında kentsel yerleşim yerinde oturan kadınlara ait katsayı tahminleri Model 1’de olduğu gibi istatistiksel olarak anlamlıdır ve söz konusu yörede yaşayan kadınlar, ücretli bakımı kırsal yörede yapan kadınlara göre 3,6 kat daha fazla tercih etmektedir. Bu sonuç da teorik beklentiyi karşılamaktadır. Ailenin esas gelir kaynağı incelendiğinde, kocanın kazancına ait katsayı tahminleri istatistiksel olarak anlamsız, kendisinin ve kocanın kazancı ile kendisinin kazancı ise anlamlıdır. Ailesinin esas gelir kaynağı kadının kendi ailesi ve kocasının ailesinin geliri ile kocasının emekli maaşı olan kadınlara göre, kendisinin ve kocanın kazancı olan kadınlar yaklaşık 5,5 kat daha fazla, kendisinin kazancı olan kadınlar ise yaklaşık 8,7 kat daha fazla ücretli bakımı tercih etmektedir. Son olarak kadının çalışma zamanına bakıldığında, tüm yıl istatistiksel olarak anlamlı, arada bir ise anlamsızdır. Tüm yıl çalışanlar, mevsimsel çalışanlara göre yaklaşık 6 kat daha fazla ücretli bakımı tercih etmektedir ki bu da teorik beklentiyi karşılamaktadır. Buradan çıkan sonuç, daha önce ifade edildiği üzere genelde sürekli işgücü piyasasında olan kadının kendi kazancıyla ücretli bakım yaptırdığıdır.

Tablo 3, kadının sırasıyla çalışma zamanı ve işteki durumuna etki eden faktörlerin multinomial logit tahmin sonuçlarını vermektedir. Aşağıda önce kadının çalışma zamanına ait, sonra işteki durumu ait ekonometrik model senaryoları anlatılacaktır. Çalışma zamanının bağımlı değişken olduğu modelde kadının tüm yıl, mevsimsel ve arada bir çalışmasına göre üç kategori mevcuttur. Temel sınıf olarak kadının mevsimsel çalışması seçilmiştir. İşteki durumun bağımlı değişken olduğu modelde ise dört kategori söz konusudur. Bunlar, kadının kendi hesabına çalıştığı, devlet sektöründe çalıştığı, özel sektörde çalıştığı ve ücretsiz aile işçisi olarak çalıştığı durumlardır. Bu kategorilerden ücretsiz aile işçisi olarak çalışanlar temel sınıf seçilmiştir. Modeller yine RRR üzerinden yorumlanacaktır.

Kadının çalışma zamanının bağımlı değişken olduğu modeli şu şekilde yorumlanabilir: İlk kategori kadının tüm yıl çalıştığı durumdur. Kadının yaşının tüm yıl çalışması üzerinde bir etkisi olmadığı ortaya çıkmaktadır. Eğitim durumu istatistiksel olarak anlamlıdır ve eğitim yılı arttıkça kadının tüm yıl çalışma olasılığı da artar. Bu durum teorik beklentiyi karşılamaktadır. Yerleşim tipine bakıldığında kentsel yerleşim yerinde yaşayan kadınlara ait katsayı tahminleri istatistiksel olarak anlamlıdır ve söz konusu yörede yaşayan kadınlar, kırsal yerleşim yerinde yaşayan kadınlara göre yaklaşık 2,6 kat daha fazla tüm yıl çalışmaktadır. Ailenin esas gelir kaynağı da kadının çalışma zamanı ile ilişkili olan bir değişkendir. Kocanın kazancı istatistiksel olarak anlamsız olup diğerlerinin anlamlı olması teorik beklentileri

karşılmaktadır. Ailesinin esas gelir kaynağı kadının kendi ailesi ve kocasının ailesinin geliri ile kocasının emekli maaşı olan kadınlara göre, kendisinin ve kocasının kazancı olan kadınların tüm yıl çalışma olasılığı yaklaşık 2,5 kat daha fazla, sadece kendisinin kazancı olan kadınların ise yaklaşık 4 kat daha fazladır. Son olarak çocuk bakımı incelendiğinde, kendisi bakıyor ve ücretli bakım istatistiksel olarak anlamlı, diğer aile fertleri ise anlamsızdır. Çocuklarına kendisi bakan kadınların tüm yıl çalışması, çocuklarını komşu ve akrabalarına baktıran kadınların tüm yıl çalışmasının yaklaşık 1,8 katı, ücretli bakımı tercih eden kadınların tüm yıl çalışması ise yaklaşık 7 katıdır.

İkinci kategori ise kadınların “arada bir çalıştığı ” kategoridir. İlk kategoride olduğu gibi kadının yaşı yine istatistiksel olarak anlamsız, eğitim yılı ise anlamlıdır. Kentsel yerleşim yerinde yaşayan kadınların arada bir çalışması kırsal bölgede yaşayan kadınların arada bir çalışmasından yaklaşık 2 kat daha fazladır. Ailenin esas gelir kaynağı incelendiğinde, kocanın kazancı istatistiksel olarak anlamlı diğer kategoriler anlamsızdır. Ailesinin esas gelir kaynağı kocasının kazancı olan kadınların, ailesinin esas gelir kaynağı kadının kendi ailesi ve kocasının ailesinin geliri ile kocasının emekli maaşı olan kadınlara göre arada bir çalışması 2,5 kat daha fazladır. Bu durum da teorik beklentiyi karşılamaktadır. Çocuk bakımı tercihinde kadının çocuğuna kendisinin bakıyor olması istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tablo 3’ün ikinci kısmı kadının işteki durumuna göre bağımlı değişkenin oluşturulduğu modeldir: İlk kategori kadının” kendi hesabına çalışıyor” olmasıdır. Bu kategoride kadının yaşı ve eğitim yılının işteki durum üzerinde etkili olmadığı ortaya çıkmaktadır. Kentsel yerleşim yerine ait katsayı tahmini istatistiksel olarak anlamlıdır ve kentsel yerleşim yerinde yaşayan kadınlar kırsal yerleşim yerinde yaşayan kadınlara göre yaklaşık 5 kat daha fazla kendi hesabına çalışmaktadır. Ailenin esas gelir kaynağı incelendiğinde, kocanın kazancı istatistiksel olarak anlamsız, diğerleri anlamlıdır. Çocuk bakımı tercihi incelendiğinde, kadının çocuğuna kendisinin ve diğer aile fertleri bakıyor olmasının istatistiksel olarak anlamlı, ücretli bakımın da anlamsız olduğu görülmektedir. Çocuklarını komşu ve akrabalarına baktıran kadınlara göre, çocuklarına kendi bakan kadınlar yaklaşık 8 kat ve çocuklarını diğer aile fertlerine baktıran kadınlar yaklaşık 3 kat daha fazla kendi hesabına çalışmaktadır. Son olarak çalışma zamanına ait katsayı tahminlerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Tüm yıl ve arada bir çalışan kadınlar mevsimsel çalışanlara göre daha fazla kendi hesabına çalışmaktadır.

İkinci kategori devlet sektörü kategorisidir. Bu kategoride yaş kadının işteki durumu belirleme de etkin değildir. Eğitim yılı istatistiksel olarak anlamlıdır ve eğitim yılı arttıkça kadının devlet sektöründe çalışması da artar. Bu sonuç teorik beklentiyi karşılamaktadır. Yerleşim tipi istatistiksel olarak anlamlı olup kentsel yerleşim yerinde yaşayan kadınlar, kırsal yerleşim yerinde yaşayan kadınlara yaklaşık 4 kat daha fazla devlet sektöründe çalışmaktadır. Bunun nedeni de özel sektörün kentsel yerleşim yerlerinde daha çok olmasıdır. Ailenin esas gelir kaynağı incelendiğinde, kocanın kazancı yine istatistiksel olarak anlamsız, diğerleri anlamlıdır.. Bu sonuçlar yine teorik beklentiyle tutarlı olan sonuçlardır. Çocuk bakımı tercihi kategorisinde, diğer aile fertleri bakıyor ve ücretli bakım istatistiksel olarak anlamlı ve kadının çocuğuna kendisinin bakıyor olması anlamsızdır. Çocuklarını komşu ve akrabalarına baktıran kadınlara göre, çocuklarını diğer aile fertlerine baktıran kadınlar yaklaşık 3 kat ve ücretli bakımı tercih eden kadınlar ise yaklaşık 4,5 kat daha fazla devlet sektöründe çalışmaktadır. Çalışma zamanına ilişkin katsayı tahminlerinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir.

Son kategori kadının “özel sektörde çalışıyor olması” durumudur. Bu kategoride de kadının yaşının ve eğitim yılının işteki durumunda etkili olmadığı ortaya çıkmaktadır. Yerleşim tipi yine istatistiksel olarak anlamlı olup kentsel yerleşim yerinde yaşayan kadınlar, kırsal yerleşim yerinde yaşayan kadınlara göre yaklaşık 4 kat daha fazla özel sektörde çalışmaktadır. Bunun nedeni de kentsel yerleşim yerinde özel sektörün kırsal yerleşim yerlerine göre çok daha fazla gelişmiş olmasıdır. Ailenin esas gelir kaynağı incelendiğinde, yine teorik beklentiyi karşılayan sonuçlar görülmektedir. Kocanın kazancı istatistiksel olarak anlamsız, diğerleri anlamlıdır. Ailesinin esas gelir kaynağı ailesinin esas gelir kaynağı kadının kendi ailesi ve kocasının ailesinin geliri ile kocasının emekli maaşı olan kadınlara göre, kendisinin ve kocasının kazancı olan kadınlar yaklaşık 3 kat daha fazla, kendisinin kazancı olan kadınlar ise yaklaşık 12 kat daha fazla özel sektörde çalışmaktadır. Çocuk bakımı tercihinde ücretli bakım istatistiksel olarak anlamlı, diğer değişkenler anlamsızdır. Çocuğu için ücretli bakımı tercih eden anneler, çocuğunu komşu ve akrabalarına baktıran annelere göre yaklaşık 5,3 kat daha fazla özel sektörde çalışmaktadır. Çalışma zamanı ile ilgili olarak tüm yıl istatistiksel olarak anlamlı ve arada bir anlamsızdır Tüm yıl çalışanlar mevsimsel çalışanlara göre yaklaşık 2,4 kat daha fazla özel sektörde çalışmaktadır.

9. Sonuç ve Öneriler

Çocuk bakımı tercihinde, kadının yaşının ve eğitim durumunun önemli faktörler olduğu görülmektedir. Eğitim seviyesi yükseldikçe kadının ücretli bakımı tercih etmesi artmaktadır. Kentsel yerleşim yerinde yaşayan kadınlar ücretli bakımı kırsal yerleşim yerinde yaşayanlara göre daha çok tercih etmektedir. Çocuk bakımı tercihinde en önemli faktörlerden bir tanesi ailenin esas gelir kaynağıdır. Ailesinin esas gelir kaynağı kocasının kazancı olan kadınlar çocuklarına daha çok kendisi bakmakta iken; kendisinin ve eşinin kazancı ile sadece kadının kazancı olanlar ücretli bakımı daha çok tercih etmektedir. Dolayısıyla, kadının aile gelirin e katkıları arttıkça ücretli bakımı tercih etme olasılığı da artar şeklinde bir yorum yapılabilir. Kadının işteki durumu incelendiğinde, kendi hesabına çalışan kadınların çocuklarına genelde kendilerinin baktığı, devlet ve özel sektörde çalışan kadınların ise ücretli bakım ya da diğer potansiyel çocuk bakımı sağlayıcılarını tercih ettikleri görülmektedir. Buna sebep olarak da kendi hesabına çalışan kadınların çalışma saatlerinin daha esnek olması gösterilebilir. Kadının çalışma zamanının ise, çocuğuna kendisinin bakması ve ücretli bakım sağlaması durumlarında istatistiksel olarak anlamlı olduğu ortaya çıkmaktadır. Tüm yıl çalışanlar, mevsimsel ve arada bir çalışanlara göre ücretli bakımı daha çok tercih etmektedir.

Kadının çalışma zamanı ele alınarak oluşturulan senaryoda, kadının yaşının önemli bir belirleyici olmadığı ortaya çıkmıştır. Kadının eğitim seviyesi arttıkça tüm yıl çalışma olasılığı da artar. Kentsel yerleşim yerinde yaşayan kadınlar kırsal yerleşim yerinde yaşayanlara göre tüm yıl çalışmaktadır. Ailenin esas gelir kaynağı ile çalışma zamanı arasında teorik beklentiyi karşılayan sonuçlar ortaya çıkmıştır. Ailesinin esas gelir kaynağı kendisinin ve kocasının kazancı ve sadece kendisinin kazancı olan kadınların tüm yıl çalışma olasılıkları daha fazladır. Çocuk bakımı tercihi analizinde elde edildiği gibi, ücretli bakımı tercih edenler daha çok tüm yıl çalışan kadınlardır ve arada bir çalışanlar ise kazanç yetersizliğinden dolayı çocuklarına daha çok kendisi bakmaktadır.

Kadının işteki durumunun ele alındığı modelde, kadının yaşı istatistiksel açıdan anlamlı değildir. Kadının eğitiminin devlet sektöründe çalışmasında önemli bir belirleyici olduğu görülmektedir. Burada da ailenin esas gelir kaynağı ile işteki durum arasında teorik beklentiyi karşılayan sonuçlar elde edilmiştir. Ailenin esas gelir kaynağı kendi kazancı olan kadınlar, daha çok kendi hesabına ve özel sektörde çalışmaktadır. Çalışma zamanı, kendi hesabına ve özel sektörde çalışanlar için anlamlıdır. Tüm yıl çalışanların özel sektörde çalışıyor olma olasılıkları daha yüksektir. Yine çocuk bakımı tercihi analizinde elde edildiği gibi, ücretli

bakımı tercih edenler daha çok özel sektörde çalışan kadınlardır. Çocuğuna kendisi bakanlar ve diğler aile fertlerine baktıranlar genelde kendi hesabına çalışan kadınlardır.

Çalışmamızda çocuk bakım maliyetinin olmaması analizler için bir eksiklikler. Buna rağmen yararlanılan bazı alet değışkenlerle de yorum rahatlıkla yapılabilmıştır. Dünyanın bir çok ülkesinde, çalışan kadının çocuk bakım maliyetini azaltıcı yönde izlediğı çeşitli politikalar yıllar önce uygulanmaya başlanmış ve günümüzde de başarılı bir şekilde uygulanmaya devam etmiştir”. Türkiye’de de kadınların iş gücü piyasasından çekilmeden, doğumdan sonra da çocuk bakımı yaptırarak piyasada çalışmasını sürdürebilmesi sağlanmalıdır. Yani, Devletin çocuk bakımı maliyetini düşürücü politikalar uygulaması çok yararlı olacaktır. Böylece kadın, iyi bir kazanca sahip olmasa da çocuk bakımı yaptırabilecektir.

Kaynaklar

- Anderson, P. M. & Levine, P. B. (2002). Child Care and Mothers’ Employment Decisions. *Finding Jobs: Work and Welfare Reform*, New York.
- Averett, S. L., Peters, H. E., & Waldman, D. M. (1997). Tax Credits, Labor Supply, and Child Care. *Review of Economics and Statistics*, 79(1).
- Aytaç, S. (1999). *Çağdaş Sanayide Kadının İş Konumu Üzerine Bir Alan Araştırması*. <http://www20.uludag.edu.tr/~mazlum/nazan/2077-12.htm/>
- Blau, D. M., & Robins, P. K. (1988). Child Care Costs and Family Labor Supply. *Review of Economics and Statistics*, 70(3).
- Bradbard, M. R., & Endsley, R. C. (1978). Developing a Parent Guide to Quality Day Care Centers. *Child Care Quarterly*, 7.
- Cain, V.S., & Hoffert, S. L. (1989). Parental Choice of Self-Care for Scholl-Age Children. *Journal of Marriage and The Family*, 51:65-77.
- Cleved, G., Gunderson, M., & Hyatt, D.. (1996). Child Care Costs and the Employment Decision of Woman: Canadian Evidence. *Canadian Journal of Economics*, 29(1).
- Connely, R. (1992). The Effects of Child Care Costs on Married Women’s Labor Force Participation. *Review of Economics and Statistics*, 74(1).
- Duncan, G. J., & Hill, C. R. (1975). Modal Choice in Child Care Arrangments. *Five Thousand American Families-Patterns of Economic Progress*. 3.
- Floge, L. (1985). The Dynamics of Child-Care Use and Some Implications for Women’s Employment. *Journal of Marriage and The Family*. 47:143-154.
- Heckman, J. J. (1974). Effects of Child-Care Programs on Women’s Work Effort. *Journal of Political Economy*, 82(2).
- Hofferth, S. L., & Wissoker, D. A. (1990). Quality, Price and Income in Child Care. *Urban Institute*. Washington.
- Johansen, A.S., Leibowitz A., & Waite, L. J. (1996). The Importance of Child-Care Characteristics to Choice of Child. *Journal of Marriage and the Family*, 58(3).
- Kimmel, J. (1992). Child Care and The Employment Behavior of Single and Married Mothers. *Upjohn Institute Staff Working Paper 93-14*.
- Kimmel, J. (1995). The Effectiveness of Child Care Subsidies in Encouraging the Welfare to Work Transition of Low-income Single Mothers. *American Economic Review Papers and Proceedings*, 85(2)
- Kimmel, J. (1998). Child Care as a Barrier to Employment for Married and Single Mothers. *Review of Economics and Statistics*, 80(2).
- Leibowitz, A., Waite, L. J., & Witsberger, C. (1988). Child Care for Preschoolers: Differences by Child Age. *Demography*, 25(2).
- Michalopoulos, C., Robins, P. K., & Garfinkel, I. (1992). A Structural Model of Labor Supply and Child Care Demand. *Journal of Human Resources*. 27(1).

- Moore, J.C. (1982). Parents Choice of Day Care Services. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 461.
- Ozankaya, Özer. (1986). *Toplumbilim*. Tekin Yayınevi. 6. basım, Ankara.
- Phillips, D. A. (1987). Quality in Child Care: What Does Research Tell Us?. *Natural Association for The Education of Young Children*, Washington.
- Powel, L. (1997). The Impact of Child Care Costs on the Labour Supply of Married Mothers: Evidence from Canada. *Canadian Journal of Economics*, 30(3).
- Powel, L. (1998). Part-time Versus Full-time Work and Child Care Costs: Evidence for Married Mothers. *Applied Economics*, 30(4).
- Powel, L. (2002). Joint Labor Supply and Child Care Choice Decisions of Married Mothers. *Journal of Human Resources*, 37(1).
- Ribar, D. C. (1992). Child Care and Labor Supply of Married Women: Reduced Form Evidence. *Journal of Human Resources*, 27(1).
- Ribar, D. C. (1995). A Structural Model of Child Care and the Labor Supply of Married Women. *Journal of Labor Economics*, 13(3).
- Robins, P. K., & Spiegelman, R. G. (1978). An Econometric Model of the Demand for Child Care. *Economic Inquiry*, 16(1).
- Robins, P. K., & Spiegelman, R. G. (1979). The Economics of Child Care and Public Policy. *Children and Youth Services Review*, 1.
- Ruopp, R., Travers, J., Glantz, F., & Coelen, C. (1979). Children at The Center: Final Report of The National Day Care Study. *Abt Associates*, Cambridge.
- Yaeger, K. E. (1979). Cost, Convenience and Quality in Child Care Demand. *Children and Youth Services*, 1.

Ekler

Tablo 1: Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Ortalama	Standart Sapma
Çocuk Bakımı		
Kendisi bakıyor	0.363	0.481
Diğer aile fertleri bakıyor	0.128	0.334
Komşu-akraba bakıyor	0.408	0.492
Ücretli bakım	0.102	0.302
Yaş	29.150	5.980
15–24 yaş	0.241	0.428
25–34 yaş	0.560	0.497
35 yaş ve üzeri	0.199	0.400
Eğitim		
Hiç eğitim almayanlar ve diplomasız okur-yazarlar	0.189	0.392
İlkokul mezunu olanlar	0.570	0.495
Ortaokul-lise mezunu olanlar	0.135	0.342
Daha yüksek eğitim alanlar	0.105	0.307
Yerleşim Tipi		
Kırsal yerleşim yeri	0.486	0.500
Kentsel yerleşim yeri	0.514	0.500
İşteki Pozisyonu		
Kendi hesabına çalışanlar	0.228	0.420
Devlet sektöründe çalışanlar	0.143	0.351
Özel sektörde çalışanlar	0.126	0.332
Ücretsiz aile işçisi	0.503	0.500
Çalışma Zamanı		
Tüm yıl	0.401	0.490
Mevsimlik	0.465	0.499
Arada bir	0.134	0.341
Ailenin Esas Gelir Kaynağı		
Kocanın kazancı	0.487	0.500
Kendisinin ve kocanın kazancı	0.275	0.447
Kendisinin kazancı	0.017	0.129
Diğer	0.221	0.415

Tablo 2: Kadının Çocuk Bakımı Tercihlerine Etki Eden Faktörler-Multinomial Logit Model Tahmin Sonuçları-

Değişkenler		Çocuk Bakımı Modeli-I						Çocuk Bakımı Modeli-II							
		Kendisi Bakıyor		Diğer Aile Fertleri Bakıyor		Ücretli Bakım		Kendisi Bakıyor		Diğer Aile Fertleri Bakıyor		Ücretli Bakım			
		Katsayı RRR	Z (P> z)*	Katsayı RRR	Z (P> z)*	Katsayı RRR	Z (P> z)*	Katsayı RRR	Z (P> z)*	Katsayı RRR	Z (P> z)*	Katsayı RRR	Z (P> z)*		
	Sabit Terim	-1.093	-	-4.908	-	-4.444	-	-1.352	-	-3.132	-	-4.418	-		
Yaş	15-24 yaş	-0.447 0.640	-2.00 0.046	-1.683 0.186	-3.37 0.001	-0.977 0.377	-1.48 0.139	-0.481 0.618	-2.33 0.020	-1.609 0.200	-3.24 0.001	-0.683 0.505	-1.07 0.285		
	35 yaş ve üzeri	0.682 1.979	2.49 0.013	1.503 4.496	4.95 0.000	0.857 2.357	1.92 0.055	0.513 1.671	1.96 0.050	1.513 4.540	5.01 0.000	0.815 2.259	1.83 0.067		
Eğitim durumu	Hiç eğitim almayanlar ve diplomasız okur yazarlar	0.504 1.656	1.27 0.203	3.452 31.561	3.53 0.000	-1.544 0.214	-1.35 0.177	0.813 2.254	2.33 0.020	1.841 6.302	3.17 0.002	-1.801 0.165	-1.64 0.100		
	İlkokul mezunu olanlar	0.222 1.249	0.65 0.517	2.418 11.220	2.55 0.011	-2.364 0.094	-2.79 0.005	0.432 1.541	1.51 0.130	0.869 2.385	1.60 0.110	-2.623 0.073	-3.29 0.001		
	Daha yüksek eğitim alanlar	-0.011 0.989	-0.02 0.985	-1.618 0.198	-1.40 0.161	0.710 2.034	1.71 0.088	-0.0792 0.453	-1.61 0.108	-1.059 0.347	-0.93 0.355	0.709 2.032	1.75 0.080		
Yerleşim Tipi	Kentsel yerleşim yeri	0.199 1.221	0.92 0.356	0.051 1.052	0.17 0.865	1.156 3.179	2.10 0.036	0.543 1.721	2.81 0.005	0.251 1.285	0.88 0.377	1.282 3.603	2.40 0.016		
	Ailenin Esas Gelir Kaynağı	0.433 1.543	1.88 0.060	1.185 3.271	3.11 0.002	0.778 2.176	0.64 0.522	0.540 1.725	2.47 0.013	1.184 3.267	3.16 0.002	0.615 1.849	0.51 0.611		
İşteki durum	Kocanın kazancı	-0.034 0.966	-0.11 0.912	0.977 2.657	2.19 0.028	1.636 5.132	1.38 0.169	-0.006 0.994	-0.02 0.983	1.021 2.775	2.34 0.019	1.710 5.530	1.46 0.144		
	Kendisinin kazancı	0.041 1.042	0.05 0.962	1.085 2.960	1.01 0.313	2.271 9.686	1.50 0.135	0.718 2.051	0.92 0.359	1.414 4.111	1.32 0.185	2.158 8.657	1.46 0.145		
	Devlet sektöründe çalışanlar	-0.631 0.532	-1.09 0.274	2.330 10.282	2.36 0.018	1.962 7.113	2.18 0.029	-	-	-	-	-	-		
Çalışma Zamanı	Özel sektörde çalışanlar	-0.148 0.862	-0.48 0.634	0.340 1.404	0.88 0.381	1.864 6.447	2.10 0.036	-	-	-	-	-	-		
	Kendi hesabına çalışanlar	2.155 8.630	7.99 0.000	0.806 2.240	1.96 0.051	2.30 0.837	0.75 0.453	-	-	-	-	-	-		
Çalışma Zamanı	Tüm yıl	-	-	-	-	-	-	0.551 1.735	2.60 0.009	-0.432 0.649	-1.32 0.185	1.776 5.907	2.21 0.027		
	Arada bir	-	-	-	-	-	-	1.139 3.123	4.25 0.000	-0.406 0.666	-0.86 0.392	0.855 2.351	0.66 0.512		
	N = 768	Log likelihood = -663.90446 Prob > chi2 = 0.0000						LR chi2(36) = 559.41 Pseudo R2 = 0.2964						Log likelihood = -710.88074 LR chi2(33) = 465.46 Prob > chi2 = 0.0000 Pseudo R2 = 0.2466	

* Katsayı, 0.15 de istatistiksel olarak anlamsızdır. Temel sınıflar: Çocuk bakımı tercihi komşu ve akraba bakmaktadır. Yaş 25-34, eğitim durumu ortaokul-lise mezunu olanlar, yerleşim tipi kırsal yerleşim yeri, ailenin esas gelir kaynağı diğer, işteki durum ücretsiz aile işçisi, çalışma zamanı mevsimseldir.

Tablo 3 : Kadının Çalışma Zamanı ve İşteki Durumun Çocuk Bakımına Etkisi-Multinomial Logit Model Tahmin Sonuçları-

Değişkenler		Çalışma Zamanı Modeli				İşteki Durum Modeli					
		Tüm Yıl		Arada Bir		Kendi Hesabına		Devlet Sektörü		Özel Sektör	
		Katsayı RRR	Z (P> z)*	Katsayı RRR	Z (P> z)*	Katsayı RRR	Z (P> z)*	Katsayı RRR	Z (P> z)*	Katsayı RRR	Z (P> z)*
	Sabit Terim	-2.266	-	-0.022	-	-3.586	-	-6.907	-	-3.343	-
Yaş	Yaş	0.001	0.08	-0.022	-0.99	-0.023	-1.12	-0.020	-0.48	0.016	0.68
		1.001	0.935	0.978	0.320	0.977	0.261	0.980	0.633	1.016	0.499
Eğitim Durumu	Eğitim yılı	0.191	5.75	0.078	1.73	0.027	0.64	0.528	7.26	0.041	0.86
		1.210	0.000	1.081	0.083	1.028	0.522	1.695	0.000	1.042	0.390
Yerleşim Tipi	Kentsel yerleşim yeri	0.946	4.75	0.691	2.74	1.652	6.82	1.384	2.51	1.367	5.07
		2.574	0.000	1.995	0.006	5.220	0.000	3.990	0.012	3.922	0.000
Ailenin Esas Gelir Kaynağı	Kocanın kazancı	-0.004	-0.02	0.931	2.86	0.423	1.32	-0.695	-0.84	0.046	0.13
		0.996	0.985	2.537	0.004	1.527	0.186	0.499	0.401	1.048	0.893
	Kendisinin ve kocanın kazancı	0.890	3.12	-0.191	-0.37	1.111	2.84	1.651	2.11	1.139	2.95
		2.435	0.002	0.826	0.708	3.039	0.004	5.215	0.035	3.123	0.003
	Kendisinin kazancı	1.356	1.66	0.843	0.68	3.273	2.62	2.443	1.44	2.519	2.00
		3.880	0.097	2.324	0.499	26.403	0.009	11.511	0.149	12.416	0.045
Çocuk Bakımı Tercihi	Kendisi bakıyor	0.572	2.71	1.155	4.30	2.048	7.25	-0.707	-1.13	-0.184	-0.59
		1.773	0.007	3.175	0.000	7.753	0.000	0.493	0.260	0.832	0.557
	Diğer aile ferleri bakıyor	-0.419	-1.25	-0.362	-0.75	1.098	2.55	1.133	1.49	0.448	1.15
		0.658	0.212	0.696	0.455	2.998	0.011	3.105	0.138	1.566	0.250
	Ücretli bakım	1.997	2.52	0.752	0.57	0.570	0.51	1.495	1.63	1.660	1.86
		7.367	0.012	2.122	0.566	1.769	0.607	4.460	0.103	5.257	0.063
Çalışma Zamanı	Tüm yıl	-	-	-	-	1.340	4.92	0.757	1.26	0.860	2.95
						3.820	0.000	2.131	0.208	2.362	0.003
	Arada bir	-	-	-	-	1.860	5.78			0.271	0.58
						6.423	0.000			1.311	0.562
	N=768	Log likelihood = -593.4525 LR chi2(18) = 336.76 Prob > chi2 = 0.0000 Pseudo R2 = 0.2210				Log likelihood = -545.54149 LR chi2(33) = 786.60 Prob > chi2 = 0.0000 Pseudo R2 = 0.4189					

* Katsayı, 0.15 de istatistiksel olarak anlamsızdır Temel sınıflar: Çalışma zamanı mevsimsel, işteki durum ücretsiz aile işçisi, yerleşim tipi kırsal yerleşim yeri, ailenin esas gelir kaynağı diğer, çocuk bakımı tercihi komşu ve akraba bakmaktadır